

עין משפט
גזר מצוה

יח:

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה

מסורת הש"ס

א (טור א"ח סי' תקנ):
קא ב ג ד מיי מיה מבל'
תענית ל' ג (ד) סמ
עין דבנן ג טור א"ח
סמן תענית (ט) א"ח

רבינו הגאון

ופריך רב פסא הכי
קאמר, בזמן שיש שלום,
כלומר כל זמן שביט
המקדש קיים, יהיה לששון
ולשמחה. יש שפרש
אין שפר ואין שלום,
כגון עתה בזמן הזה,
רצו מתענין רצו אין
מתענין. וכיון שאם רצו
שלא להתענות כיון
חובה עליהן לפרוק
אין לשמחן ויציאתן בהן,
הכי ופסי מה יציאתן באב,
ופריקן משה שרובסלו
בו צרות, מפני שחוב בו
הבית בהשגחה ובשניה,
ולכבוד בית חור, ונתרשה
העיר, קבלו עליהן ט'
צום לשלם בגלות,
ואצ"פ שאין שם שפר
בזמן הזה לפרוק יציאתן
באב, ויציאתן מהן
בן יומין ר' דברים היה ר'
קעבא דורש אילו כן, אי
והיא שרה את כן הרג'
המצרית וגו', כ' היא
ובקר ישחית להם וגו', ג'
בן אדם ישחית החובות על
אדמת ישראל וגו', ד' זה
אמר ה' צום הרביעי וגו',
אלו ר' דברים מפורשין
בסיפרי דבי רב ובתוספתא
(ו) ובספנת סוטה, ואמר ר'
שבעון בן יומין זה אחר
מן ד' דברים שהיה ר'
קעבא דורש וקא אפי' אי
דורש כמחור, ולא חילפתי
על דבריו אלא בעום
העשירי ולכד, שהוא
אומר עשרה בטבת שבו
ספק מלך בבל על לוד,
ואני אומר צום העשירי
זה ה' טבת, שאמרה
השומרה לגולה כי נחובה
היה ונפרח הבית, ותיאן
דבריו מדבריו, שהוא
אומר בתמוה הובקעה
העיר, ובאב נלכדה העיר,
ובתשרי נהרג גדליה בן
אחיקם, ונבטח ספק מלך
בבל, ומצאו הדברים
האלו שלא על הסדר,
כי אחרי שנלכדה העיר
ונפרח הבית, מוכיח
סיבת החילול על
ירושלם, ואצ"פ שהוא
על הסדר לסדר החדשים,
שמתחיל רביעי תמוז, ואב
חמישי, ותשרי שביעי,
וטבת עשירי, הפורענות
אינם על הסדר, שאמרה
הסמיכה בין החדשים
ואני מונה לסדר החדשים
והפורענות על הסדר,
הסדר, בתשרי הרביעי
הובקעה העיר, ובתשרי
נלכדה, ובשביעי נהרג
גדליה בן אחיקם ובשני
באת שמעת הפורענות
האלה בגולה בבל, ועש
יום שמותה כיום שריפה.
איתמר רב ר' חנינא
אמר בטלה מגילת תענית,
פירי כל המכות כמגילת
תענית, די לא לאיתענה
בתוך, וכן הוה כמי ימים
טובים שאסור להתענות
בהן, בטלה, וכל הורשה

הואיל והוכפלו בו הצרות. כיום שנבנה עשר בתמוז נמי אירע
חמשה דברים כדמתן כפרק במלך דתענית (דף טו.)
אבל חורבן בית המקדש תקיפה עובא ועוד לא דמי לט' נבא
לכרה אחת הוכפלה זו: זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר.
ט' היינו נבאשנה אלב בשנים הובקעה
צ"ו ומשום הכי עבדינן צ"ו תענית
והך נרייתא מתנינן בירושלמי וגרסי'
זה צ"ו בתמוז ולא צ"ג דכתיב בקרא
תמשה למדע קלקול השנונות היו
שם ופליגי אש"ס דין ורזא לומר
דמתוך ערדתם טעו נמשכנסם ולא
לזה הפסוק לשנות מכתו שזו
סנוויס: זה תשעה באב שבו
נשרף. כפרק במלך דתענית (דף
טז.) רמי קרא אהדי דנסוף מלכס
כתיב דנשרף נבשנה ובספר ירמיה
כתיב נעשור למדע ונשרוף וגו'
ומשני דנז' למדע ננסוף אצ"ס
להיכל ולכלו ושמו זו [שבעין] שמיני
ותשיעו עד שפנה היום לעמותי ערב
הליתו בו האש ונסרף עד שקיעת
החמה בעשור:

וירד רבי אצ"עו ורחץ. ממתי
דעל כסלו מפני מנוכה לא
הוה ליה לאקשויי דלעולם לא חשיב יו"ט
ואפילו הכי מדליקין נרות וזכר לנס:
ומיפוק

באב שבו נשרף בית אלהינו
השביעי זה ג' בתשרי שבו
בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו
ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו
סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית
בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את
עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים ואמאי קרי ליה עשירי עשירי
לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדו להסדר
חדשים כתיקנן ואני איני אומר בן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו
באת שמועה לגולה שהוכחה העיר שנאמר ויהי בשתי עשרה שנה
בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר
הוכחה העיר ועשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דבריו מדבריו
שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון
אחרון ועל אחרון ראשון יאלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה
לסדר פורעניות איתמר ר' רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית
רבי יוחנן ורבי לא אמרי לא בטלה מגילת תענית רב ורבי חנינא אמרי
בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה
אין שלום צום והנהג נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי
לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתליגהו רחמנא בבנין בהמ"ק אבל
הנהג כדקיימי קיימי מתיב רב כהנא מעשה וגורו תענית בחנוכה בלוד
וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה
שהתעניתם א"ר יוסף שאני חוכה דאיכא מצוה א"ל אבי ותיבטיל איהי
ויתבטל מצותה אלא אמר רב יוסף שאני חוכה דמיפרסם ניסא מותיב
רב אבא לא הונא בתלחא בתשרי בטילת אדרכתא שן שטרייא שגורה
מלכות וין גורה' שלא להוכיח שם שמים על פיהם וכשנברה מלכות
חשמונאי ונצחום התקינן שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך
היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים
בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטולם
ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייאת
בטול אחרנייתא מוסיפין הכא במאי עסקינן בזמן שביט המקדש קיים
ותיפוק

דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא
מאי דרתיב יכה אמר ה' צבאות צום
הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום
העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה
קרי להו צום וקרי להו ששון ולשמחה
בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה
אין שלום צום אמר ר' רב פפא הכי קאמר
בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש
גורת המלכות צום אין גורת המלכות ואין
שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי
ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל
והוכפלו בו צרות דאמר מר ר' בבא
חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר
ונחרשה העיר תניא אמר ר"ש ארבעה
דברים היה ר"ע דורש ואני אין דורש כמותו
יצום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה
העיר שנאמר ר' (ברביעי) בתשעה לחדש
ויחוק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם
הארץ ותבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי
רביעי לחדשים צום החמישי זה תשעה

באב שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומו הרגו ישמעאל
בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו
ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו
סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית
בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את
עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים ואמאי קרי ליה עשירי עשירי
לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדו להסדר
חדשים כתיקנן ואני איני אומר בן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו
באת שמועה לגולה שהוכחה העיר שנאמר ויהי בשתי עשרה שנה
בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר
הוכחה העיר ועשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דבריו מדבריו
שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון
אחרון ועל אחרון ראשון יאלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה
לסדר פורעניות איתמר ר' רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית
רבי יוחנן ורבי לא אמרי לא בטלה מגילת תענית רב ורבי חנינא אמרי
בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה
אין שלום צום והנהג נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי
לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתליגהו רחמנא בבנין בהמ"ק אבל
הנהג כדקיימי קיימי מתיב רב כהנא מעשה וגורו תענית בחנוכה בלוד
וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה
שהתעניתם א"ר יוסף שאני חוכה דאיכא מצוה א"ל אבי ותיבטיל איהי
ויתבטל מצותה אלא אמר רב יוסף שאני חוכה דמיפרסם ניסא מותיב
רב אבא לא הונא בתלחא בתשרי בטילת אדרכתא שן שטרייא שגורה
מלכות וין גורה' שלא להוכיח שם שמים על פיהם וכשנברה מלכות
חשמונאי ונצחום התקינן שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך
היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים
בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטולם
ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייאת
בטול אחרנייתא מוסיפין הכא במאי עסקינן בזמן שביט המקדש קיים
ותיפוק

דאמר רב חנא בר ביזנא כו'. דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין
בהמ"ק קיים ומתנינן בזמן הזה קא מיייר מדקתני וכשהמקדש קיים כו':
שיש שלום. שאין יד העובדי כוכבים תקיפה על ישראל: יהיו לששון ולשמחה.
לאמר בהספד ותענית: יש גורם המלכות לזום. חובה להתענות
בהן: רצו אין מתענין. וכיון דרשות
הוא לא מתענין שלוחים עלייהו:
ארבעה דברים הללו כו'. וזו אחת
מהן והג' שניין בתוספתא דסוטה'
ובסיפרי' בן אדם יושבי הכרובות
וגו' ה' האל והבקר ישמח וגו' ומר
שרה אלתן הגר המלרית וגו' (בראשית כא):
סמך מלך בבל. התחיל ללוד עליה:
שמועה לגולה. לגלות יכמה שגלו
לכל אחת עשרה שנה לפני החורבן:
שאני אומר על ראשון. שכתב
מקרא: ראשון. לפורענות. בתחלה
הובקעה העיר ואח"כ נשרף הבית
בתשעה באב ובתשרי שלחמיו נהרג
גדליה ונבטח שאלחמיו באתה
השמועה: והוא אומר על ראשון.
שנספוק אחרון לפורענות: ועל
אחרון. שנתקרא ראשון לפורענות
שהרי תחילה סמך ואח"כ הובקעה
נמלא צ"ו בתמוז שהוא ראשון במקרא
אחרון לסמיכת בבל שהוא מאוחר
במקרא: אלא שהוא מונה לסדר
חדשים. ואמר שלל הקפיד המקרא
אלא על סדר החדשים לכך מנה
תמוז קודם לטבת ואני מונה אף
לסדר פורענות: בטלה מגילת
תענית. מייס טוויס קעטנו חכמים
ע"י נסס שארעו נהס ואסרוס
בתענית ויש מהן אף בהספד וכתנס
במגילה אחת אלנן יומיא דלא
להתענהא זהו כו' עכשו שחרב
הבית בטלו ומתנין בהספד ותענית:
אין שום לזום. ואצ"ג דבזמן הבית
קרינאו מועדים טובים: והנהג נמי.
דמגילת תענית כי הני משנין להו כי
הכי דהני צבטלו. הני נמי צבטלו:
דסלינו צבטלו. דע"י החורבן הובקעו
לזום ועל ידי הצנן הובקעו לזום
טוב שכשנבנה בית שני שלחו בני
הגולה האבכה בחדש התמישי המז
כאשר עשימו זה כמה שנים מיום
החורבן כמו שנלמד שם (וכחיה ו)
שהשיס הקב"ה כי למתס וספוד
בתמישי ובשביעי וזה שבעים שנה
וגו' ומכאן ואילך יהיו לששון ולשמחה
ולמועדים טובים: וירד ר' אליעזר
כו'. ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר
חורבן הבית הוו דבימי רבן יוחנן בן
זכאי רבס מרד הבית: הספדו.
כלומר עשו תשובה: דמפרסם
ניסא. כבר הוא גלוי לכל ישראל
ע"י שנהגו בו המלות והחזיקו בו
כשל מודה ולא נכון לבעלו: כסלחא
כפסרי כו'. כך כתוב במגילה לשון
ארמי צבילת אדרכתא צבילת אדרכת
שם שמים זה השטרות ובקושי יכלו
לבעול ליוחנן כהן גדול
שהוא כהן לוי עליון
ואמרו חכמים למחר פורע
זה את חובו ובאשפה שטר
קרוע מושלך באשפה ויס
עליון כחובו בו. ונורש שלא

תורה אור השלם
1. בה אמר צ' צבאות
עום הרביעי ועום
החמישי ועום השביעי
ועום העשירי יהיה לבית
יהודה לששון ולשמחה
ולמועדים טובים והאמת
והשלום אבנב.
וכחיה ה ט'
2. בחדש הרביעי
בתשעה לחדש הרביעי
הרעב בעיר ולא היה
לחם לעם הארץ:
יימיה נב ו
3. ויהי דבר ה' אלי בשנה
התשיעית בחדש
העשירי בעשור לחדש
לאמר יחוקל כו' א
4. ויהי בשתי עשרה
שנה בעשירי בחמשה
לחדש לגלותנו בא אלי
הפליט מירושלם לאמר
הכחה העיר:
יחוקל לב כ

גליון הש"ס
נב' ואי אין הדיש
בפירו. עין נספד נרס
יוסף וירד סי' רמס ספף
ג:

מוסף רש"י
ביתר. עיל מגולה וסו
ישראל דרין נה. נסמס
טיין ספק הדיש (טו.)
אשקא דרייפס מרד כית
ותענית כו.

רבינו הגאון (הספד)
שלא צמות הוא דתליגהו
רחמנא בבנין הבית, אבל
הני כדקיימי באיסור, הכי
קיימי עי עכשו. ומתיב רב
כהנא על מאן דאמר בטלה
מגילת תענית, מעשה
גנורו תענית בחנוכה בלוד,
יאמר לון ר' יהושע צאו
והתענו על מה שהתעניתם.
(א) כלומר, עברתם. ופרקינן
שני חנוכה דאיכא מצות
הרלקה נר, ונדחה, אלא
מפניס דמפרסם ניסא
דתנוכה. ואחזקין חוב
מיהא, בחלתא בתשרי
בטילת אדרכתא כן
שטריא בול, פירי, הוו
כוחבין כשטרות כשנת
כך וכך ליוחנן כהן גדול
שהוא כהן לוי עליון
ואמרו חכמים למחר פורע
זה את חובו ובאשפה שטר
קרוע מושלך באשפה ויס
עליון כחובו בו. ונורש שלא

לחוכר שם שמים כסטר כלל ובטלוהו, ואותו היום שגורו כך ג' בתשרי היה ועשאו וקבעוהו כמו יום טוב שאין
בתענית, ואי ס'ד בטלה מגילת תענית וכל הירצה להתענות מתענה, הראשונה בטלו אחרונתן מתשרין. וספיקו זה
שקבעוהו לשלשה בתשרי יום טוב בזמן שריה הבית קיים, וכי ארבינן אן דבטלה מגילת תענית אחר חרבן הבית,
לחוכר שם שמים כסטר כלל ובטלוהו, ואותו היום שגורו כך ג' בתשרי היה ועשאו וקבעוהו כמו יום טוב שאין
בתענית, ואי ס'ד בטלה מגילת תענית וכל הירצה להתענות מתענה, הראשונה בטלו אחרונתן מתשרין. וספיקו זה
שקבעוהו לשלשה בתשרי יום טוב בזמן שריה הבית קיים, וכי ארבינן אן דבטלה מגילת תענית אחר חרבן הבית,
לחוכר שם שמים כסטר כלל ובטלוהו, ואותו היום שגורו כך ג' בתשרי היה ועשאו וקבעוהו כמו יום טוב שאין
בתענית, ואי ס'ד בטלה מגילת תענית וכל הירצה להתענות מתענה, הראשונה בטלו אחרונתן מתשרין. וספיקו זה
שקבעוהו לשלשה בתשרי יום טוב בזמן שריה הבית קיים, וכי ארבינן אן דבטלה מגילת תענית אחר חרבן הבית,

ל' נראה לר' ע' עכשיו על דברי חכמים.